

CRKVA I SAMOSTAN SV. DOMINIKA U SPLITU

Franko Oreb

UDK 726.54 + 726.71 > (091):271.2(497.13 SPLIT) »12/19«

Izvorni znanstveni rad

Franko Oreb

Zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu

Iako se tema ovog rada odnosi na crkvu i samostan sv. Dominika, ona se strogo ne ograničava na sam građevinski kompleks, već obuhvaća i nešto šire područje, omeđeno Hrvojevom ulicom i Trgom narodnog ustanka, dakle na području današnje glavne gradske tržnice (pazara). To je bilo potrebno iz razloga, što su blizina Dioklecijanove palače, odnosno srednjovjekovnog grada s jedne strane i izgradnja crkve i samostana na tom prostoru, kao i ratne opasnosti s druge strane, utjecali na određene prostorne promjene u pojedinim povijesnim razdobljima. Kako je sam crkveno-samostanski kompleks kao i okolni prostor do sada bio nedovoljno obrađen, to se ovim radom, na temelju raspoloživih i dostupnih pisanih i grafičkih izvora, pokušalo obraditi njegov izvorni izgled i faze razvoja. Umjetnine u crkvi i samostanu te samostanska knjižnica obrađeni su sumarno, tek radi konteksta i cjelovitosti teme, s obzirom da je najveći dio ovih umjetnina, kao i knjige iz samostanske knjižnice obrađen u nizu publikacija, koje sam naveo uz to poglavlje.

S osnivanjem prosjačko-propovjedničkih redova (ordo praedicatorum) u 13. stoljeću, javlja se i novi tip crkveno-samostanskog kompleksa s klaustrom kao glavnim prostornim akcentom oko kojega se grade samostanske zgrade. Takve se tradicije redovito smještaju u blizini gradskih bedema i vrata,¹ kao što je slučaj i sa splitskim dominikanskim crkveno-samostanskim sklopom. On je sagrađen na istočnoj strani sred-

¹ A. Badurina, Uloga samostana u urbanizaciji Jadranske obale, Zbornik radova I. kongresa Saveza društava povjesničara umjetnosti Jugoslavije, Ohrid 1976, 131—132.

njovjekovnoga grada, izvan gradskih zidina, u neposrednoj blizini gradskih vrata (Srebrna vrata), na području današnje glavne tržnice (pazara).*

1. Područje današnjeg pazara prije dolaska dominikanaca

U srednjem vijeku jugoistočni dio Dioklecijanove palače obuhvaćala je nadbiskupska kurija, kojoj je pripadala i jugoistočna ugaona kula Palače (Nadbiskupska kula).² S vanjske strane istočnog zida Palače, na području današnje glavne tržnice (pazara), pružao se nadbiskupski vrt.³ Pretpostavljam da je na tom području u 5. ili 6. stoljeću bila sagrađena starokršćanska crkva posvećena sv. Katarini Djevici i Mučenicima.^{3a} Za tu pretpostavku navodim podatke iz rukopisnog djela dominikanca L. Matijace u kojem je zabilježeno da su prigodom kopanja temelja za proširenje dominikanske barokne crkve 1932. godine »iz zemlje stršile zidine prvotne kapele, koja je bila u obliku potkove, a ne kao današnja (nova) i stara četvorina.«⁴ Istom prigodom pronađeni su ulomci starokršćanske tranzene i sarkofaga.⁵ Ni u rukopisu L. Matijace, ni u ar-

* U Arhivu dominikanskog samostana nema sačuvanih dokumenata o crkvi i samostanu za razdoblje od 13. do sredine 17. stoljeća. Međutim, sačuvana su 2 registra dokumenata koji su se nalazili u samostanskom arhivu. Stariji registar, bez oznake godine kada je rađen, sadrži popis od 95 dokumenata uz signaturu svakog spisa i njegov kratki sadržaj. Sastavljač tog registra nije nam poznat, ali bi se moglo pretpostaviti da ga je sastavio neki redovnik iz splitskog samostana, prije spaljivanja arhiva za vrijeme haranja kuge u Splitu 1784. godine kada je ovaj samostan poslužio kao karantena za smještaj zaraženih od ove kužne bolesti, kako je to navedeno i u zabilješci ovog registra. Sastavljač drugog registra, prema zabilješci na košuljici, jest dominikanac V. Draganja. On sadrži popis od 154. dokumenta u koji je uključen i broj od 95 dokumenata iz starijeg registra. U nedostatku kompletnih spisa služili smo se sadržajem ovih registara kao povijesnim izvorima.

² T. Arhidakon, Kronika, Izdanje Muzeja grada Splita, sv. 8. Split 1960, gl. XI, 24; G. Novak, Povijest Splita II., C.S., Split 1978, 832—833; J. i T. Marasović, Istraživanje i obnova jugoistočne kule Dioklecijanove palače, Kulturna baština 7—8, Split 1978, 27.

³ T. Smičiklas, Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (u daljnjem tekstu C.D.) V., Zagreb 1904—1934, 439; D. Farlati, Illyricum Sacrum, Venecija 1765, III, Andras Gualdus Archiep. Spalat. LII, cap. III, 343; L. Katić, Reambulacija dobara splitskog nadbiskupa 1397. god., Starohrvatska prosvjeta III, sv. 5, 1956, 139—140. U II. točki reambulacije spominje se nadbiskupski vrt s bunarom. Vrt se protezao od kuće Ciprijani Zanini (kod Srebrnih vrata) do mora, sve uz gradski zid. U blizini je s istočne strane velika njiva (Ager magnus). Između ove njive i nadbiskupskog vrta bio je dominikanski samostan s grobljem.

^{3a} Riječ je o sv. Katarini Aleksandrijskoj, starokršćanskoj svetici rođenoj u Aleksandriji u Egiptu u 3. stoljeću koja je radi ispovijedanja kršćanske vjere za cara Maksimina II bačena u tamnicu, mučena i pogubljena 307. godine. Crkva je oko 1335. godine ustanovila njenu svetkovinu na 25. studenoga. Vidi: Martirologium Romanum, Torino 1954, 358—359.

⁴ L. Matijaca, Dominikanski samostan u Splitu i rad njegovih članova u proširenju sv. Ruzarija, Split 1952, rukopis u Arhivu Dominikanskog samostana u Splitu (u daljnjem tekstu ADS/S).

⁵ Arheološki muzej Split (u daljnjem tekstu AMS), Catalog, Framenti architettonici, E—561, Mramorni ulomak starokršćanske tranzene 48x36 cm. S jedne

hivu Dominikanskog samostana, kao ni u spisima Konzervatorskog zavoda u Splitu za 1932. godinu, nisam našao ni fotografije, ni tlocrt ili barem skicu spomenute kapele, što bi danas bilo veoma važno za precizniju interpretaciju tih nalaza i pobliže određivanje položaja starokršćanske crkve na tom prostoru. To ostaje zadatak da se utvrdi u nekim budućim arheološkim istraživanjima.

Pečatnjak sv. Dominika

2. Dolazak dominikanaca u Split u 13. st. — izgradnja crkve i samostana

Iako nam nije poznata točna godina dolaska dominikanaca u Split i gradnja njihove crkve i samostana, može se pretpostaviti da se to zbilo već u prvoj polovini 13. stoljeća. D. Farlati u »Illyricum Sacrum« navodi mišljenja nekih starijih pisaca o dolasku dominikanaca u Split i osnivanju crkve i samostana. Tako navodi mišljenje o.T. Malvende po kojemu je samostan u Splitu osnovan 1217. godine od blaženog Grgura, učenika

strane velika rozeta a s druge križ i obruč. Split 1932. godine, crkva sv. Dominika. Catalog A., Varia br. 305, Split oko crkve sv. Dominika 1932, ulomak starokršćanskog sarkofaga s križem, dimenzije 55x47 cm. Među gomilom nesređenih arhitektonskih ulomaka u depoima Arheološkog muzeja u Splitu nije uspio pokušaj identificiranja spomenutih fragmenata.

sv. Dominika, i da je u to vrijeme na splitskoj nadbiskupskoj stolici bio Ugrin iz Hungarie.⁶ Prema »Kronici« T. Arhidakona, dominikanci su prisutni u Splitu 1243. godine prilikom izbora splitskog nadbiskupa.⁷ Spominju se 1245. godine u jednom papinom pismu,⁸ a 1247. godine u jednom testamentu.⁹ Kada su dominikanci došli u Split moglo ih je biti tek nekoliko, tako da nisu odmah ni mogli pristupiti izgradnji crkve i samostana. U tom slučaju opravdano je pretpostaviti da im je tadašnji splitski nadbiskup darovao dio nadbiskupskog vrta i crkvu sv. Katarine u kojoj su obavljali bogoslužje do gradnje svoje crve i samostana.

U prilog ovoj pretpostavci spominjemo navode Farlatija o Ugrinovu prethodniku koji dariva dominikancima dio svoga vrta na kojem će podignuti samostan.¹⁰ Očito je da su navodi o godini Ugrinova nadbiskupovanja pogrešni. Naime, ako se razmotre povijesne okolnosti na splitskoj nadbiskupskoj stolici, može se ustanoviti da je nakon smrti nadbiskupa Bernarda (1217—1219) splitska nadbiskupska stolica ostala nepopunjena. Godine 1219. ili 1220. izabran je za splitskog nadbiskupa ugarski templar Guncel (1220—1242). Između Guncela i Ugrina na splitsku nadbiskupsku stolicu su bili izabrani: zagrebački biskup Stjepan 1242, T. Arhidakon 1243, trogirski biskup Treguan 1244, a 1245. Ugrin, koji je posvećen za nadbiskupa 1247, a umro je 1248. godine.¹¹ Kako zbog tadašnjih sukoba splitske komune s crkvom kao i ratova s Trogirom, ni Stjepan, ni Toma, ni Treguan u stvari nikada nisu ni zasjeli na splitsku nadbiskupsku stolicu pa se može zaključiti da je Guncel taj Ugrinov prethodnik koji je darovao dominikancima dio nadbiskupskog vrta i crkvu sv. Katarine. Svi kasniji pisci koji su se bavili splitskim dominikancima i njihovim samostanom uglavnom se oslanjaju na Farlatijevo djelo.¹² Mišljenja sam da su novosagrađena crkva i samostan bili posvećeni sv. Katarini Aleksandrijskoj, tj. da su dominikanci prenijeli titular

⁶ *D. Farlati*, *Illyricum Sacrum III*, Hugrinus, archiep. Spalatensis XLV, cap. II, 270—271. »Hoc eodem anno 1217. fundatum Conventum Praedicatorum Spalatensem in Dalmatia vetusta eius monumenta od nos a Patribus nostris missa fidem faciunt, quae hic redimus. En Tabulis Ecclesiae Spalatensis constat dominum Ugrinum de Hungaria Spalatensem Archiepiscopum obiisse 1219 postquam per annum sedisset sepultumque fuisse apud Praedicatores.«

⁷ *T. Arhidakon*, n.dj. (2), 92. »I pošto je prošlo nekoliko dana, sastao se kaptol i kler grada u palači episkopija, i pošto se sastao veliki zbor bila su pozvana braća obaju redova, male braće i propovjednika, te zapčela voditi uobičajena rasprava o izboru novog biskupa.«

⁸ C.D.,IV,282.

⁹ C.D.,IV,340.

¹⁰ *D. Farlati*, *Illyricum Sacrum III*, Hugrinus, archiep. Spalatensis XLV, cap. II, 270—271. »Ipsam autem Ugrinum non dedise Fratribus locum in solo Archiepiscopali, in quo fundaretur Conventus, sed Archiepiscopum eius antecessorum, qui fuit monachus ex Monasterio S. Stephani de Pinis, ita ut anno 1218. quo Ugrinus sedere coepit, iam Conventus aedificabatur in loco, quem Fratribus praedecessor Ugrini attribuerat, unde certa ducitur conjectura Monasterium anno praecedenti hoc est 1217 fundatum, et extrui coeptum. Fundavit autem ipsum Conventum B. Gregorius Socius s. Dominici.«

¹¹ *G. Novak*, n.dj.(2) I, 148—158, 159—160, 161—163, 532—534; *I. Ostojić*, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb 1975, 20—21.

¹² *Jelić—Bulić—Rutar*, *Voda po Spljetu i Solinu*, Zadar 1894, 52, 202; *A. Zaninović*, *Pogled na apostolsko znanstveni rad dominikanaca u hrvatskim zemljama*, *Bogoslovska smotra I*, Zagreb 1917, 262; *L. Matijaca*, n.dj.(4); *V. Draganja*,

sv. Katarine iz starokršćanske crkve na novi i u njoj nastavili štovati njen kult. Pored i do danas žive tradicije kod splitskih dominikanaca o posvećenosti njihove crkve i samostana sv. Katarini Djevici i Mučenici i osnivanja bratovštine u njenu čast,¹³ u starijim registima, shematizacijama i katalozima samostana u provinciji Dalmaciji,¹⁴ biskupskim vizitacijama,¹⁵ zapisnicima sjednica samostanskog vijeća splitskog samostana iz 18. i 19. stoljeća,¹⁶ kao i kod starijih pisaca¹⁷ splitski se samostan navodi pod nazivom Conventus s. Chaterine V. et M. (Samostan sv. Katarine Djevice i Mučenice).

I pronađeni pečatnjak samostana s likom te svetice potvrđuje da su crkva i samostan prvotno bili posvećeni sv. Katarini Djevici i Mučenici.¹⁸ Na dvjema baroknim oltarnim palama u crkvi, »Prikazanje u hra-

Dominikanci u Splitu (rukopis u ADS/S, bez naznake godine); *G. Novak*, n.dj.(2) I, 385—386; *K. Šegvić*, Toma Arhidakon državnik i pisac 1200—1268, Zagreb 1927, 23; Salonitana et Spalatensia, Varia, sv. IV (prijepis u Historijskom arhivu—Split, dalje HAS); *Lj. Karaman*, Pregradnja crkve sv. Dominika, Novo Doba 31 maja 1932, br. 124, 5; *A. Pavlović—F. Sanjek*, Kratak povijesni pregled dominikanske obitelji u našim krajevima, Catalogus conventuum fratrum et sororum, Zagreb 1979, 72.

¹³ *L. Matijaca*, n.dj.(4); *G. Novak*, Bratovštine u srednjevjekovnom Splitu, Novo Doba, Božićni broj 24. decembra 1930, 12—133. (Spominje bratovštinu sv. Kate Dvice iz 1404. godine, čije ja matrikula pisana hrvatskim jezikom). *P. Petrić*, Sakralna topografija u staroj gradskoj jezgri, Kulturna baština 19, Split 1989, 282.

¹⁴ *F. Banfi*, Archivio storico per la Dalmazia, Roma 1937, Regesta litterarum magistrorum generalium ordinis praedicatorum provinciae Dalmatiae spectante (1392—1600), 8. Prijepis rukopisa Salonitana et Spalatensia, Varia sv. IV iz Državnog arhiva u Zagrebu (HAS). O crkvicama u Splitu i okolici, 29. Catalogus conventuum et fratrum, Zagreb 1941, 11—12; *L. Maschek*, Manuale del regno di Dalmazia per l'anno 1874, 227. Shematisam provinciae Dalmatiae za god. 1904, 1905, 1906, 1912, 1914, 1915, 1921. Catalogus prov. Dalmatiae OP za go. 1926, 1929, 1930, 1933, 1937, 1941, 1964, 1967, 1970, 1972, 1973, 1974, 1976, 1979.

¹⁵ Visitatio Prima Generalis Habita ab III. mo. et Rev. mo. Stephano Cosmi Spalatensi Anno 1682, 1683, 99. Prijepis U. Krizomali iz starog Nadbiskupskog arhiva u Splitu. (HAS).

¹⁶ Liber Consiliorum conventus s. Catharinae Virg. et Mart. de Spalato 1704—1872, 1873—1930. (ADS/S).

¹⁷ *Jelić—Bulić—Rutar*, n.dj.(2), 52. Navodi se da je Blaženi Grgur Splitski 1217 god. doveo dominikance u Split, koji imahu svoj samostan sv. Katarine na mjestu gdje su sadašnje tamnice okružnog sudišta. Na str. 202 se navodi: »po nekima dominikanski samostan je bio podignut 1221. god. po drugima 1247. god. blizu crkve sv. Kate, na mjestu gdje je sadašnja carinara.« *G. Novak*, n.dj.(13); *Isti*, n.dj.(2), 573; *Lj. Karaman*, n.dj.(12), piše da je prvi samostan i crkva dominikanaca posvećena sv. Katarini. I splitski pjesnik Jerolim Kavanjin (1643—1714) u »Bogatstvo i uboštvo«, dominikance naziva fratrima sv. Kate:

U fratra sv. Kate
iglica se draga hrani
krune srebrom opoviete,
ka nam staru slavu brani
i sad poglav veća reće
di Isus veće krune meće. (XVI, 97)

Stih je naveden prema drugom izdanju iz 1913. koje je kao XXII knjigu serije »Stari pisci hrvatski« priredio J. Aranza.

¹⁸ *A. Duplančić*, Splitski spomenici u Kavanjinovom »Bogatstvu i uboštvo«, Kulturna baština 13, Split 1982, 32, bilješke 13, 16.

mu¹⁹ i »Čudo u Surianu«,²⁰ naslikana je sv. Katarina. Po ikonografskim obilježjima (s krunom na glavi, palminom grančicom u jednoj i mačem u drugoj ruci te kolom do nogu) očito je da se radi o sv. Katarini Aleksandrijskoj, Djevici i Mučenici.

3. Crkveno-samostanski kompleks od 13. do sredine 17. stoljeća

Za razdoblje do 13. do sredine 17. stoljeća postoji tek nekoliko crteža i planova Splita i okolice na kojima je ucrtana crkva i samostan: Camuttija iz 1571. godine,²¹ karta Splita i okolice s prikazom Foscolova osvajača Klisa od Turaka 1648.,²² karta splitske okolice iz 1650.²³ i plan Splita i luke oko 1656—1657. godine od P. Mortiera na kojem je ucrtana crkva i uz nju s južne strane samostan s naznakom S. Dominicus.²⁴ Na spomenutim planovima crkva i samostan su prikazani dosta shematski i netočno, tako da nam ne mogu pomoći u rekonstrukciji njihova izgleda. Najtočniji i najdokumentarniji crtež Splita u ovom razdoblju jest onaj iz 1584. godine, što ga je izradio Padovanac Angiello degli Oddi,²⁵ na kojem je na istočnoj strani grada, u blizini istočnog zida Palače prikazan u perspektivi dominikanski crkveno-samostanski sklop: crkva sa zvonikom i samostan s njene jugoistočne strane. Dakle, ovaj crtež predstavlja izgled prvotne crkve i samostana prije njihova rušenja sredinom 17. stoljeća.

Interpretacijom tog crtaža i onih rijetkih i veoma škratih povijesnih podataka, koji se navode u Alešijevom ugovoru iz 1448. godine o gradnji kapele sv. Katarine u dominikanskoj crkvi i registima Rajmundusa de Capua iz 1394. godine i Salvusa Casetta iz 1481. godine, pokušao sam

¹⁹ K. Prijatelj, Barok u Dalmaciji, u knjizi Barok u Hrvatskoj, Zagreb 1982, 814.

²⁰ Isti, n.dj.(19), 804.

²¹ G. F. Camotio, Split s okolicom oko 1570. Bakrorez vel. 15x20 cm. Iz portolana Isole famose, porti, fortezze e terre maritime sottoposte alla Serenissima signoria di Venetia, ad altri principi christiani et signor Turco..., Venezia 1571—1572 (Arheološki muzej Split). Na jugoistoku grada su označene 2 crkvice, sv. Petra i sv. Katarine. Obje crkvice su netočno ubicirane, naime, na mjestu sv. Katarine treba da dode sv. Petar Stari, a sv. Katarina treba biti sjevernije, u blizini istočnog gradskog zida (Srebrnih vrata). Bez obzira na pogrešno ubiciranje, ostaje činjenica da je na karti označena crkva sv. Katarine, na temelju koje se može zaključiti da se radi o dominikanskoj crkvi i samostanu koji su prvotno bili posvećeni sv. Katarini Aleksandrijskoj.

²² Wahre abbildung der Turckischen Vestung Clissa. Vero disegno della presa di Clissa fatta dall' ecc.mo.gen.al Leonardo Foscolo. Bakrorez vel. 28x37 cm (Arheološki muzej Split). I na ovoj karti se ponavlja ista greška u ubiciranju Sv. Katarine i Sv. Petra, međutim, na ovoj karti se ucrtava samostan uz istočni zid Palače, u blizini gradskih vrata (Srebrna vrata). Vjerojatno se radi o upotrebi starijeg predloška, na kojem je dodan samostan.

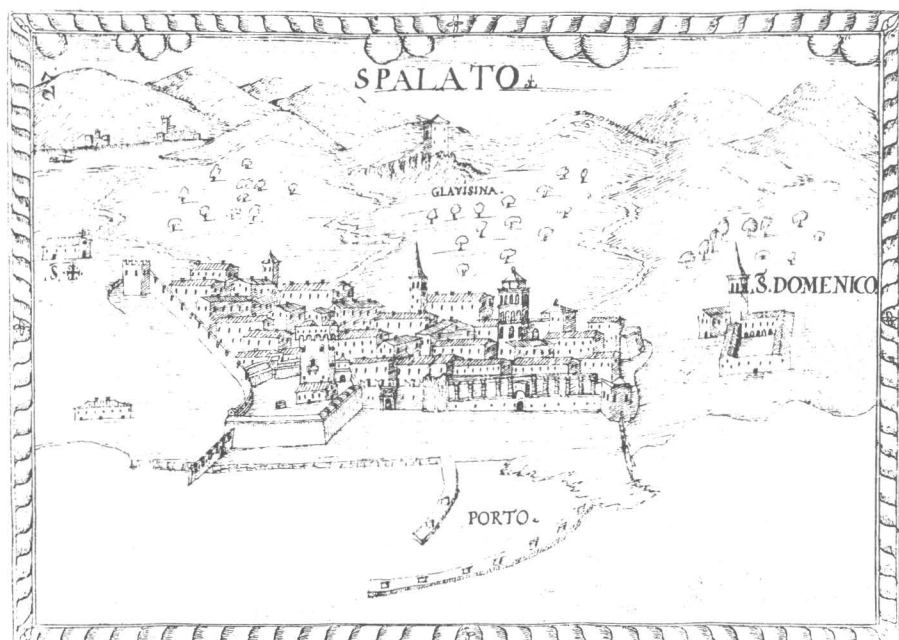
²³ Delineatio situsque Provinciae circa Clissam. Spalatum. Abbildung oder Situation Landschaft umb Clissa und Spalato. Bakrorez vel. 28x37 cm (Arheološki muzej Split)

²⁴ P. Mortier, Tlocrt Splita i luke (Amsterdam) Natpis: Spalato, Ville des Venetiens. Elle est dans la Dalmatie. tabl. LIII. Bakrorez, (Arheološki muzej Split).

²⁵ Crtež Splita što ga je izradio Padovanac Angiello degli Oddi, objavljen 1584. godine. Sada se nalazi u Nadbiskupskom arhivu Udina. (Iz neobjavljenog rada J. Marasovič, »Prostorni razvoj Splita«).

predočiti mogući osnovni izgled ovog sklopa i odnose crkva—samostan—klostar te položaj zvonika, kapele i sakristije. Ponudeni prijedlog koji se ovdje donosi razlikuje se od onog koji je dao M. Ivanišević.²⁶

Nema sumnje da je crkva bila jednobrodna, s apsidom na istoku, a glavnim ulazom na zapadu. S jugoistočne strane crkve je bio izgrađen samostan sastavljen od 4 trakta koja su zatvarali samostansko dvorište s klaustrom. Unutar samostanskog dvorišta bila je cisterna s krunom.²⁷

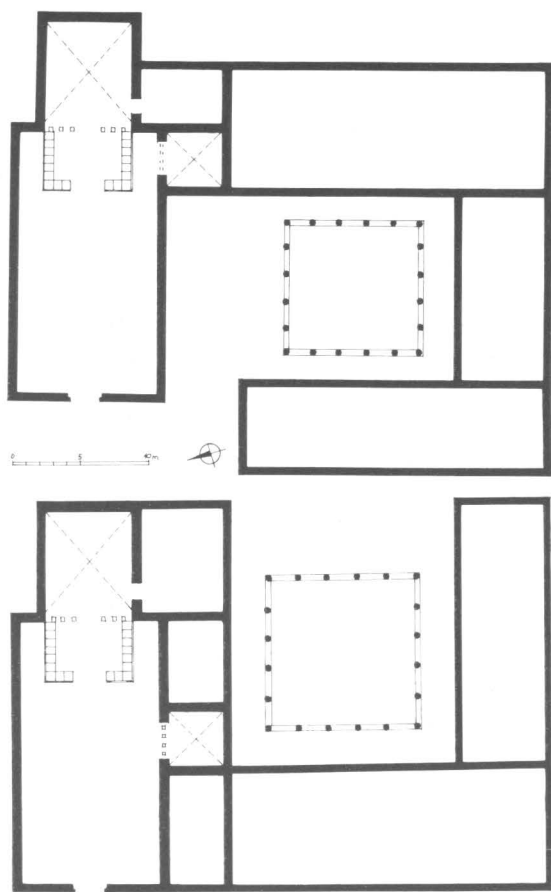

Angiello degli Oddi, Crtež Splita, 1584. godine (Udine, nadbiskupski arhiv)

Prema crtežu se može zaključiti da je samostan imao jedan kat na kojem su bile fratarske sobe, a glavni je ulaz u samostan bio s južne strane. Mogući smještaj zvonika je onaj uz krajnji istočni dio južnog zida crkve, tako da je svojim tlocrtom ulazio u samostanski sklop. Može se pretpostaviti da se klostar s trijemom, sastavljenim od 5 polukružnih arkada, nalazio u dijelu prizemlja svakog samostanskog trakta. Prema navodima iz ugovora sklopljenog između Andrije Alešija i dominikana-c 1448. godine o gradnji kapele sv. Katarine u dominikanskoj crkvi, u kojem se između ostalog navodi da majstor treba probiti zid po sredini crkve ispod spavaonica i napraviti jednu kapelu poput one sv. Arni-

²⁶ M. Ivanišević, Andrea Aleshi ne Split ne vitin 1448, Instituti Albanologjik i Prishtines, Prishtine 1981, crteži na str. 103.

²⁷ Dokumentat sa sign. 95 (ADS/S). Ugovor od 8. veljače 1638. u kojem se navodi da je cisterna izgrađena za 350 dukata. U ugovoru su navedeni provincijal Dionizije della Croce, Pietro Illich kao isplatilac, zidar Dujam Mutonich i svjedok Pietro Papali.

Pretpostavljene varijante tlocrta crkve i samostana te položaja kapele sv. Katarine (prema M. Ivaniševiću)

ra,²⁸ moguće je pretpostaviti i položaj te kapele u odnosu na crkvu i samostan. Nema sumnje da je ona izgrađena uz južni zid crkve, a s obzirom da je crkva bila jednobrodna, mora se pretpostaviti da je ona nastala u prostoru izvan crkve, tj. da je crkveni prostor proširen kapelom, zbog čega je južni zid crkve morao biti probijen, kako to pretpostavlja

²⁸ M. Ivanišević, Juraj Dalmatinac u Splitu godine 1444. i 1448, Juraj Matejev Dalmatinac, Radovi Instituta za povijest umjetnosti 3–6, Zagreb 1979–1982. Donosi se ugovor u cijelosti, a ovdje citiram samo onaj dio koji se odnosi na gradnju kapele. »... E primo lo dito maestro debia rumper el muro in mezo de la ghiesia, zoe suto el dormitorio e far e lavorar una capela in modo e guiza de Quella de miser San Raynier...« Ugovor od 4. siječnja 1448, str. 151, bilješka 17. Isti, n.dj.(26). Donosi ugovor između A. Alešija i splitskih dominikanaca o gradnji kapele. Dokument 4, str. 90–91.

A. Aleši, Dio oltarne ograde kapele sv. Katarine, Split, Arheološki muzej

i M. Ivanišević.²⁹ Moj je prijedlog položaja kapele uz južni zid crkve i zapadni zid zvonika, a ispod spavaonica zapadnog trakta samostana, što se onda može dovesti u logičnu vezu i odnos s podacima iz Alešijeve ugovora i navodima iz Regesta generala reda Raymundusa de Capua iz 1394. godine u kojem se spominje fratar Michaeli iz Splita, kojemu se ustupa jedna soba u splitskom samostanu pridružena zidu crkve rečenog

Natpis o dovršenju crkve sv. Dominika 1682. godine

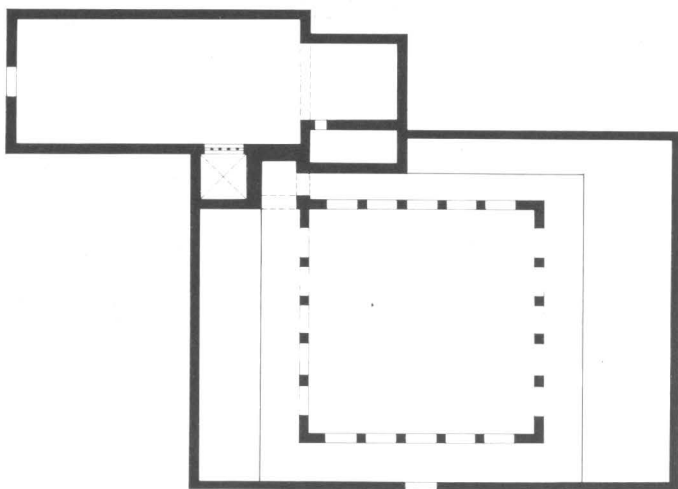
samostana.³⁰ Pretpostavljam da je sakristija bila sagrađena s južne strane crkvene apside, kao što je to bilo uobičajeno, a u prizemlju sjevernog samostanskog trakta. Ovako promatrani položaj sakristije može se dovesti u sasvim logičnu vezu s navodima u Regestu generala Salvusa Caseta iz 1481. godine u kojem se spominje fratar Albertus Georgius iz Splita koji je premješten iz samostana u Barletti (Italija) u provinciju Dalmaciju, u splitski samostan, u kojem je dobio jednu sobu koja je posljednja iznad sakristije prema zapadu.³¹ Dugo se mislilo da od Alešijeve

²⁹ M. Ivanišević, Andrija Aleši u Splitu 1448. godine, *Kulturna baština*, Split VII, 11–12, 1981, 15–23; Isti, Andrija Aleši u Splitu 1448. godine, *Mogućnost*, Split XXX, 4–5–6, travanj–svibanj–lipanj 1983, 438–457. O gradnji kapele su još pisali: C. Fisković–K. Prijatelj, Albanski umjetnik Andrija Aleši u Splitu i Baru, Split 1948, 49–50; H. Metod–J. Kolanović Nova građa o Jurju Dalmatincu, *Arhivski vijesnik*, XVII–XVIII, Zagreb 1974–1975, str. 10; A. Zaninović, *Marulićeve knjige o Dominikanskoj knjižnici u Splitu*, Zbornik Marka Marulića 1450–1950, JAZU, Zagreb 1950.

³⁰ S. Kراسić, Regesti pisama generala dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku (1392–1600), Raymundus de Capua (1380–1399) *Provincia Dalmatiae*, pismo br. 16 od 5. siječnja 1394, *Arhivski vijesnik* XVII–XVIII, Zagreb 1974–1975. »Item 5 mensis ianuarii concessit unam cellam fratri Michaeli de Spalato sitam in conventu Spalatino coniunctam muro ecclesiae dicti conventus.«

³¹ Isti, n.dj.(30), Salvus Casetta (1481–1483) *Provincia Dalmatiae*, 205. »Idem fuit assignatus in conventu Spalatensi et sibi data fuit cella in qua multa reposuit, que est ultima supra sacristiam ad occidentem.«

kapele nema sačuvanih dijelova. Međutim, prilikom proširenja dominikanske crkve u trobrodnu 1932. godine srušen je barokni zvonik sa sjeverne strane apside crkve kojom prilikom su izašli na vidjelo dijelovi Alešijeva kapele: kasnogotički pilastar s plitkom kaneliranom, u vrhu zašiljenom nišom iznad koje je poprsje andela s kandelabrom u ruci, kao i dva kapitela koji su bili uzidani u barokni zvonik. Ove podatke su zabilježili F. Bulić i Lj. Karaman u spisima Konzervatorskog ureda 1932. godine.³² Već tada su F. Bulić i Lj. Karaman ove arhitektonske ulomke pripisali završnim dijelovima ograde pred kapelom sv. Katarine u domi-

Pretpostavljeni izgled crkve i samostana na temelju crteža Angiela degli Oddi iz 1584. g.

nikanskoj crkvi. Međutim, njihovu znanstvenu obradu dali su tek poslije rata C. Fisković i K. Prijatelj.³³

Za poznavanje opreme crkvene unutrašnjosti u ovom razdoblju od velike je važnosti apostolska vizitacija Dalmacije koju je 1579. godine izvršio biskup Verone Agostino Valier (1530—1606), koji je po naređenju pape Grgura XIII pohodio dalmatinske biskupije, pa tako i splitsku. Iz te se dokumentacije vidi da je 1579. godine u dominikanskoj crkvi u Splitu bilo 7 oltara i još 4 u kapitolu. U samoj crkvi se navode slijedeći oltari:

— Glavni veliki oltar je bio posvećen sv. Mariji (Altare maius consecratum sub titulo Sanctae Mariae...). Imao je palu i drvene pozlaćene kipove.

— Oltar blizu kora posvećen Blaženoj Mariji Djevici (Altare iuxta chorum sub eodem titulo Beatae Mariae consecratum cum pala honorifica...) s palom hvalevrijednom.

³² Spisi Konzervatorskog ureda, Split br. 122, 24. maja 1932, br. 131, 9. juna 1932. Lj. Karaman, n.dj.(12).

³³ C. Fisković—K. Prijatelj, n.dj.(29).

— Oltar istog titulara s lijeve strane u blizini kora, posvećen i s palom hvalevrijednom (Aliud altare cuiusdem titulo et sinistra iuxta chorum consecratum cum pala honorifica...)

— Oltar posvećen sv. Petru mučeniku s palom hvalevrijednom (Altare sub titulo sancti Petri Martyrisconsecratum cum pala honorifica...).

— Oltar sv. Arnira, neposvećen (Altare Sancti Raynery non consecratum...)

— Oltar sv. Marije Magdalene, neposvećen, čitav od drva i s vrlo starom poderanom palom (Altare Sanctae Mariae Magdalenaenon consecratum, quia totum ligneum cum pala veteri et lacera...).

— Oltar sv. Vicenca, neposvećen, također od drva i starom palom (Altare non consecratum Sancti Vincenty totum ligneum cum pala veteri...).

— Oltar sv. Katarine mučenice u kapitolu, posvećen, ima ikonu i 2 kipa sv. Katarine od drva (Altare Sanctae Catharinae martiris in capitulo consecratum..... habet iconam cum duobus imaginibus Sanctae Catharinae ex ligno...).

— Oltar sv. Jurja u kapitolu, neposvećen sa starom palom (Altare Sancti Georgyi in capitulo ut supra, non consecratum... cum pala veteri...).

Split i okolica s prikazom Foscolova opsjedanja Klisa 1648.

— Oltar sv. Tome Akvinskog neposvećen, s palom hvalevrijednom (Altare Sancti Tome de Aquino non consecratum..... cum pala honorifica).

— Oltar sv. Kuzme i Damjana neposvećen s prastarom palom i relikvijama (Altare sanctorum Cosmae et Damiani non consecratum... cum pala vetustissima et in reliquis dum).

— Oltar sv. Ursule u sakrstiji, neposvećen sa starom palom (Altare Sanctae Ursulae in sacristia non consecratum cum pala veteri...).

Vizitator Valier je popisao sakralne predmete u crkvi (Inventarium bonorum): veći i manji kaleži od srebra, veliki i mali srebrni križevi, posude za blagoslovljenu vodu, svijećnjaci od bakra, drveni pozlaćeni svijećnjaci, pozlaćeni drveni kipovi anđela, moćnici sa svetačkim moćima od srebra u obliku ruku, prstiju i ostale relikvije, Kristova kruna, zlatni prst i druge. Daje popis i misnog ruha, kao što su: tapeti, misnice, štole, manipuli, plaševi, tunike, naglavnici, svećenička odijela, pojasevi, svilene košulje, barjaci za procesije, oltarnici, predoltarnici. Opisuje i od kojeg su materijala izrađeni, pa navodi da su izrađeni od brokata, damasta, veluda, tele, u raznim bojama bijeloj, crvenoj, zelenoj, narančastoj, bijeloj, crnoj, da su bogato izvezeni ili protkani sa zlatnim ili srebrnim nitima.

Nadalje nabraja 2 velika antifonara od pergamena, 2 psaltir od pergamena i još 2 od obična papira, 2 misala od pergamena i 8 misala od običnog papira koji su poderani, 2 martirologija od obična papira poderana. I na kraju svoje vizitacije vizitator određuje što treba u crkvi popraviti, obnoviti, nabaviti novo, ukloniti. Iz ovoga opisa i popisa crkvenih predmeta može se zaključiti da je crkva dominikanska u Splitu bila bogato opremljena crkvenim inventarom.^{33a}

4. Pred turskom opasnošću ruši se crkveno-samostanski kompleks i grad se utvrđuje novim obrambenim sistemom

Krajem 15. i početkom 16. stoljeća Turci se sve češće, u svojim pljačkaškim pohodima, zalijeću u splitsku okolicu. Međutim, padom Klisa 1537. godine, u Splitu je zaprijetila neposredna opasnost od Turaka. Tursko-mletački ratovi, naročito Kandijski (1645—1669), blizina turske granice i zastarjelost dotadašnjeg gradskog obrambenog sistema, uvjetovali su izgradnju baroknih zidina oko grada i izoliranih utvrda Gripe i Bačvice.³⁴ Tako će se aktivnošću generalnog providura Dalmacije Antonija Bernarda, zapovjednika pješadije u Dalmaciji Camilla Gonzage i njihovih nasljednika Andrea Cornara, Girolama Contarinija, Cattarina Cornara i Antonia Priulija, u razdoblju od 1660—1670. godine, izgraditi bastioni i kortine oko grada i utvrde Bačvice i Gripe.³⁵

Zbog mogućnosti utaborenja turske vojske u dominikanskoj crkvi i samostanu, tadašnji upravitelj grada Camillo Gonzaga donosi odluku o njihovu rušenju, kao i dijela pučkog predgrada Lučac, upotrijebivši

^{33a} Vat. arh., S. Congr. Concilii, Visite ap. C-57, Visit. Dalm. 1579, Spalatem, fol. 53r—55r. (Prijepis u Nadbiskupskom arhivu Split)

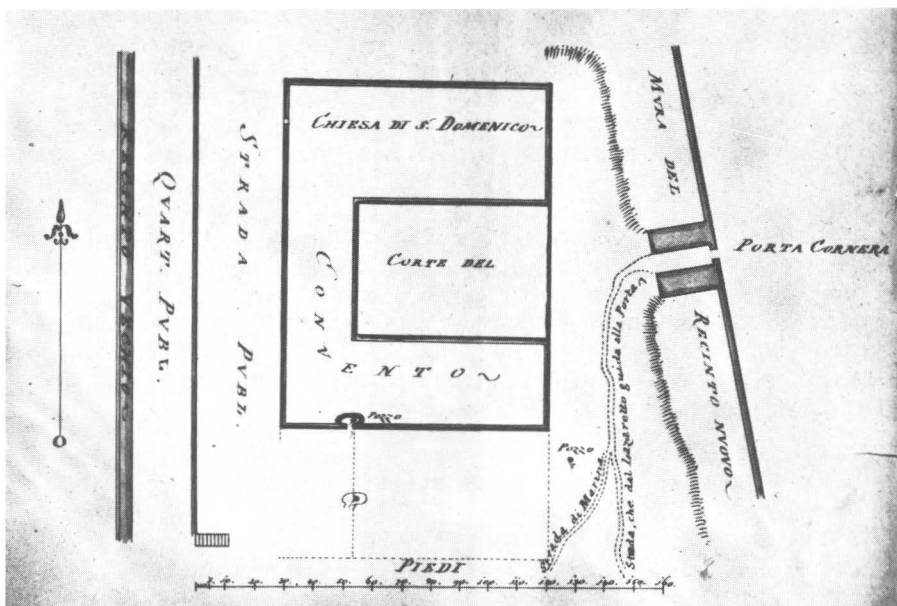
³⁴ G. Novak, n.dj.(2), 1099—1100, 1102, 1104; D. Kečkemet, Splitska utvrda Gripe, Vojno pomorski ogleđi 2, 1971, 22.

³⁵ G. Novak, n.dj.(2), III, 1565—66, 1571—76; D. Kečkemet, n.dj.(34), 27—33.

kamenje porušene crkve i samostana za gradnju baroknih bastiona oko grada i dovršenje izgradnje tvrđave Gripe.³⁶

Crkva i samostan su srušeni prije 30. V 1658. godine, jer je tog dana izvanredni upravitelj Splita i Trogira Franjo Orio izdao splitskim dominikancima priznanicu u kojoj se potvrđuje da se zbog utvrđenja grada morao do temelja srušiti njihov samostan i crkva »koji je bio jedan od najudobnijih a također po ljepoti i građevinskoj umjetnosti najdotjeraniji u provinciji« te svu građu upotrijebiti za izvanjske utvrde.³⁷

Ostavši bez crkve i samostana, dominikanci su unajmili jednu kuću u gradu, dok su službu božju obavljali u koludričkoj crkvi sv. Arnira sve do 1663. godine. U međuvremenu su uputili molbu generalnom pro-

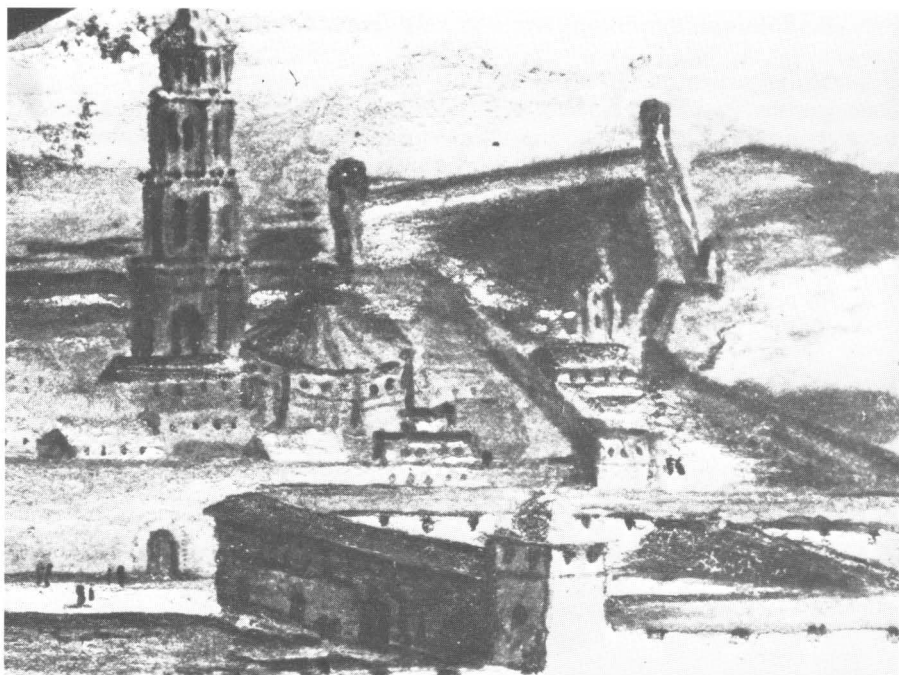
Plan crkve i samostana iz 17. stoljeća (Arhiv Dominikanskog samostana u Splitu)

viduru da se zauzme kod vlade u Mlecima, a ova kod sv. Stolice, da im ustupi crkvu i samostan sv. Stjepana na Sustipanu, budući da im crkva i samostan za opće dobro i sigurnost bili do temelja porušeni.³⁸ Dominikanci su boravili na Sustipanu nekoliko godina.

³⁶ Akt generalnog providura Pietra Civrana 28. VIII 1674., *Bulletino di archeologia e storia dalm.* 1901, 155—156.

³⁷ A. Zaninović, Sarkofag kćerke dalmatinskog proveditora Ivana Dieda, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku (VAHD)*, LI, 1930—1934 (1940) »... uno de più reguardevoli per il concorso de commodi architettura e bellezze che godia questo Provincia.« Prema navodima A. Zaninovića isprava se čuvala u Arhivu dominikanskog samostana u Splitu. Pregledavajući arhiv nisam je pronašao.

³⁸ Dokumentat bez signature i naznake godine, nepotpun, međutim, nema sumnje da je pisan nakon rušenja samostana. (ADS/S).

Plan Splita na Matrikuli bratovštine sv. Dujma, Split, riznica katedrale

kretnine, srebrne svijećnjake i druge dragocijenosti.⁴³ I sam Kavanjin, želeći doprinijeti njenom uređenju, oporukom je odredio da se nakon smrti žene mu Perine preda dio njegovih srebrnih predmeta, ili pak njihova vrijednost u srebru, dominikancima za izradu bočnih mramornih kipova sv. Dominika i sv. Katarine Sijenske na glavnom oltaru. Ako se kipovi ne bi izradili, dominikanci su bili dužni odslužiti određeni broj misa. Srebrnina je bila predana dominikancima, ali zbog svog siromaštva nisu podigli novi mramorni oltar, već su odslužili određen broj misa, o čemu je potvrdu izdao 1. II 1732. godine prior samostana Vincenzo Curir.⁴⁴

Početkom 19. stoljeća crkva je bila u trošnom stanju, pa okružno poglavarstvo 1818. godine traži od uprave samostana troškovnik za njen popravak.⁴⁵ Šezdeset godina kasnije ponovno se u crkvi vrše veći građevinski radovi koji traju od 1878—1880. godine. Prilozima naroda, cara

U slobodnom prijevodu tekst glasi:

»Božjom pomoću i sredstvima supruga Franje i Margarite Dedalića, sagradio provincijal brat Hijacint Lukačić generalni propovjednik, a dovršio prior brat Franjo Parčić, lektor svetoga bogoslovlja, dne 10. studenoga 1682. godine.«

⁴³ Dokumentat sign. 23 (ADS/S).

⁴⁴ A. Duplančić, n.dj. (18), 22.

⁴⁵ Dokumentat sig. 6 (ADS/S).

J. Hogelmüller, Pogled na Split s istočne strane, oko 1850. godine

Franje Josipa I. (1000 forinta) i carice Marije Ane (200 forinta) popravljen je krov crkve i obložena pročelna fasada kamenim pločama po nacrtima ing. Antonelija.⁴⁶ O tome svjedoči i natpis na unutrašnjem zidu crkve, desno od glavnog ulaza, kojega postaviše zahvalna braća dominikanci u čast o. Alojzija Matijace koji je bio zaslužan za popravak crkve.⁴⁷ Uređenje crkve ponukalo je upravu samostana da izradi jedan monumentalniji glavni oltar. Prema zamisli Josipa Marolija sredstva za novi

⁴⁶ L'Avvenire br. 65 od 31. V. 1878. br. 130 od 30. X 1878., br. 59 od 5. VII. 1879, br. 99 od 7. XII 1879., br. 91 od 6. VIII. 1880.

⁴⁷ D·O·M
 TEMPLVM HOC
 SAC·MAJ·FRANCI JOSEPHI I AUG·
 MVNIFICENCIA
 COENOBII CIVIVMQUE
 SVPPETIIS
 SAC·THEOL·MAG·CVRA
 FR·ALOYSII MATTIZZA
 AD MDCCCLXXX
 REFECTVM

U slobodnom prijevodu tekst glasi:

»Ovaj hram darežljivošću cara Franje Josipa I i milostinjom naroda a brigom nadučitelja svetoga bogoslovlja oca Alojzija Matijace godine 1880. bi popravljen i obnovljen.«

na samostanu i crkvi, ali oni nisu utjecali na osnovni barokni koncept. U tom razdoblju postoje brojni crteži, bakrorezi i grafike grada Splita na kojima je prikazan crkveno-samostanski sklop: slika iz 1688. godine na Matrikuli bratovštine sv. Dujma,⁵² pogled na Split s juga iz druge polovine 17. stoljeća,⁵³ bakrorezi Ch.L. Clerisseau—F. Bartolozzija iz 1757. i 1764. godine,⁵⁴ pogled na splitsku luku s lazaretom iz 1782. godine od L.F. Cassasa⁵⁵, plan Splita od F. Gironcija iz 1784. godine,⁵⁶ planovi grada od V. Andrića iz godine⁵⁷ i V. Curira iz 1826. godine,⁵⁸ katastarska mapa iz 1831. godine,⁵⁹ pogled na Split s istoka od J. Hogelmüllera oko 1850. godine.⁶⁰ Ovom popisu dodajem i dvadesetak planova iz Bečkog vojnog arhiva nastalih u razdoblju od 1708—1870. godine, koje su uglavnom radili austrijski vojni inženjeri i mjernici: G. Juster, von Maronizz, M. Muravi, Garedori, Deesi, Fr. Jacob, Konrad, Schmelhaus, od koji je one od G. Justera obradio D. Kečkemet.⁶¹ Sačuvano je i nekoliko fotografija

⁵² Split 1688. godine. Autor nepoznat. Veličina slike 23x16,5 cm. Dio slike s prve stranice Matrikule Bratovštine sv. Dujma, (Riznica stalne crkve).

⁵³ Crtež veličine 8,5x28,2 cm. Iz geografske karte Dalmacije s vedutama gradova i portretima vladara, (Galerija umjetnina, Split).

⁵⁴ *Ch. L. Clerisseau—F. Bartolozzi*, Pogled na Split s istoka, 1757. godine. Bakrorez. Iz knjige R. Adama. Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro, London 1757, (Muzej grada Splita).

⁵⁵ Bakropis veličine 24,40 cm. Iz knjige *J. Lavallée—L. F. Cassas*, Voyage pittoresque et historique de l' Istrie et de la Dalmatie, Paris 1802, (Muzej grada Splita).

⁵⁶ *D. Božić—Bužančić*, Tlocrt Splita izraden 1784, Kulturna baština 5—6, Split 1976, 52—58. Donosi plan koji ima natpis: Pianta della città di Spalato con li tre campi costrutti in occasione del contagio dell'anno MDCCLXXXIV.

Delineata da me Capitan. Tenen. Francesco Gironci, per ordine dell' ilum. et. Eccel. Signor. Angelo Diedo Proveditur alla Sanità in Dalma. Albania, e. d. Isole adiacenti. Ista, Još jedan tlocrt Splita iz 1784. godine, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 28, Split 1989, 223. Nacrtao Pietro Gironzi, kada je epidemija kuge prestala i kada je trebalo poduzeti radnje da se grad temeljito raskuži.

⁵⁷ Plan der Fistungs Werker von Spalato samt umlugenden Grunden in Jahr 1819, (Muzej grada Splita).

⁵⁸ Pianta della Città di Spalato. Natpis: Sign. Vincenzo Corir Pub. Perito Agrimensore Ho Copiato, (Crtež tušem, Muzej grada Splita).

⁵⁹ Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju (u sastavu Historijskog arhiva u Splitu).

⁶⁰ *J. Hogelmüller*: Pogled na Split s istoka oko 1850. god. Litografija vel. 19,5x26,5 cm. Iz knjige: J. Hogelmüller: Dalmatien, 1850 (Muzej grada Splita).

⁶¹ *D. Kečkemet*, Plan i vedute Splita iz početka osamnaestog stoljeća, Kulturna baština 11—12, Split 1981, 87—94. Planovi nose signature: Kriegsarhiv—Wien, GIh 646—2, GIh 657, K VII i 158, GIh 646—1, GIh 646, KVIlI 159, KVIlI 160, KVIlI 161, GIh 647—1, CIII No 7, AIV. No2, GIh 647—3. Navedeni planovi se nalaze u posjedu D. Kečkemeta, koji mi ih je ljubazno pokazao, pa mu i na ovom mjestu zahvaljujem.

Planovi i crteži navedeni u bilješkama 52—60 su objavljeni i komentirani u slijedećim publikacijama i člancima:

— Split na starim slikama i grafikama (do XIX st.). Povremene izložbe Muzeja grada Splita I, Muzej grada Splita, listopad—studen 1954.

— Izgled Splita u prošlosti (slike, crteži, grafike 16, 19. st.).

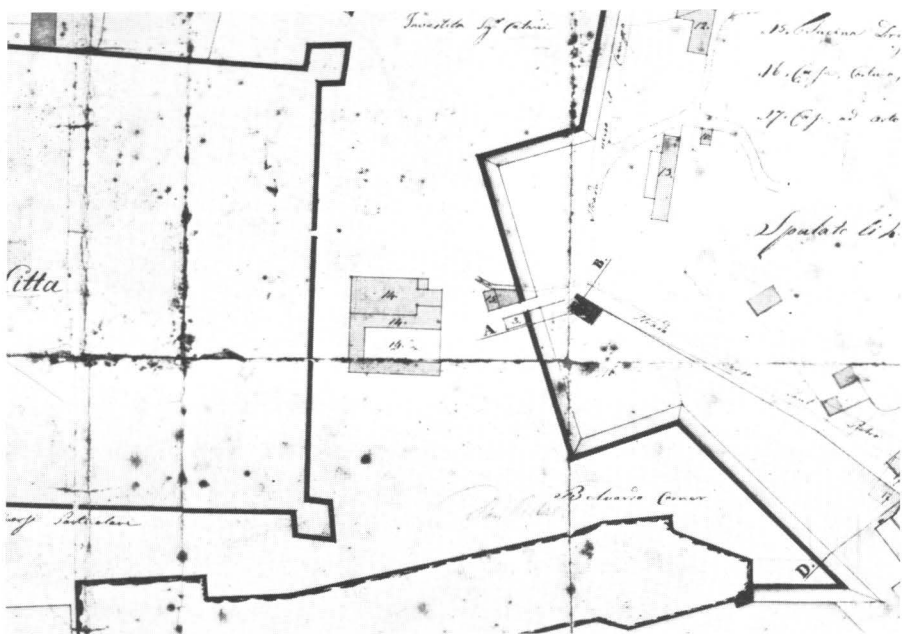
— Povremene izložbe Muzeja grada Splita XXIII, Muzej grada Splita, 21X—15. XI 1969. (tekst D. Kečkemet).

— Split na starim gravirama, Muzej grada Splita, Split 1966. (predgovor D. Kečkemet).

— Katalog izložbe Tragovima staroga Splita, Crteži, slike, gravure panorama i pogleda na grad i luku od 16—20 stoljeća (s predgovorom Z. Buljevića), Zavod za zaštitu spomenika kulture, Split 1982; *F. Oreb*, Uz izložbu »Tragovima staroga Splita«, Mogućnosti 6—7, Split 1982.

u Arhivu dominikanskog samostana u Splitu koji prikazuje crkveno-samostanski sklop prije proširenja crkve 1932. godine.

Na temelju spomenutih crteža, a posebno fotografija koje prikazuju stanje prije proširenja crkve 1932. godine i podataka iz rukopisa L. Matijace moguće je rekonstruirati izgled crkveno-samostanskog sklopa. Crkva je bila jednobrodna s glavnim ulazom na zapadnoj i četvrtastom apsidom na istočnoj strani, uz čiju je sjevernu stranu bio izgrađen zvonik u obliku zatvorene prizme s otvorenom lođom na vrhu za zvona. Stoljetna tradicija položaja samostana s južne strane crkve zadržana je i u baroknom konceptu. Samostanski kompleks sastojao se je od tri međusobno povezana trakta, sjevernog prislonjenog uz južni zid crkve, zapadnog prema istočnom zidu Palače (Srebrnim vratima), južnog prema moru, dok je na istoku samostanski kompleks bio zatvoren samo kamenim ogradnim zidom. Ulaz u samostan je bio u sjevernom dijelu zapadnog samostanskog trakta. U zapadnom samostanskom traktu, na katu, s obje strane uzdužnog hodnika, bile su fratarske sobe s prozorima koji gledaju na Palaču i samostansko dvorište. I na katu južnog samostanskog trakta bile su sobe s prozorima koji gledaju na pazar. U sjevernom samostanskom traktu koji se nalazio uz južni zid crkve sobe su bile samo u njegovom južnom dijelu s prozorima koji gledaju na samostansko dvorište. Ulaz u samostansko dvorište je bio s istočne strane. O funkciji i sadržaju prizemlja samostanskih zgrada nije moguće pouzdano suditi, budući su upravo ona tokom stoljeća doživjela i najviše promjena.

V. Coriri, Plan Splita i utvrda 1826. godine

Pogled na crkvu i samostan s istočne strane (prije proširenja 1932. godine)

Južni dio samostana prije proširenje 1932. godine

Zvonik i apsida barokne crkve prije proširenja

Godine 1783. pojavili su se prvi znaci oboljenja od kuge u lazaretu, a slijedeće godine i u predgrađu Lučac.⁶² Te godine mletačka vlast imenuje Angela Dieda providurom za zdravstvo za Dalmaciju i Albaniju u cilju što efikasnijeg suzbijanja epidemije ove kužne bolesti. Samostan je tada služio kao karantena za oboljele.⁶³

Samostani u našem priobalju stradali su od prosvjetne politike Mletačke republike u drugoj polovini 18. stoljeća. Najprije im je bilo zabranjeno primati pomladak, a zatim su ih počeli i ukidati.⁶⁴ Zabrana primanja pomlatka teško je pogodila ne samo splitski nego i sve samostane u provinciji. Cjelokupan se broj redovnika znatno smanjio, tako da je 1778. godine u cijeloj provinciji bilo svega 39 redovnika.⁶⁵ Zbog toga su iste te godine splitski dominikanci tražili dozvolu od mletačkih vlasti za primanje novog podmlatka.⁶⁶ Prema nalogu mletačke vlade od 13. VI 1787. godine trebalo je popisati inventar u splitskom, trogirskom i kotorskom samostanu koji podliježu ukidanju.⁶⁷ Na provincijalnom savjetovanju održanom 23. VI 1787. godine u samostanu sv. Križa na Čiovu imenovan je Tomaso Sadia kao izaslanik savjeta provincije da pokuša spriječiti njihovo ukidanje.⁶⁸

Brojne dokumente, svjedodžbe, molbe i pohvale iz godina 1784, 1785, 1787. i 1788. u kojima se od strane dalmatinskih providura, splitskog nadbiskupa, klera, kanonika, gradskih sudaca, puka i gradskih vlasti hvali revnost i požrtvovnost splitskih dominikanaca za vrijeme haranja kuge u Splitu, splitski dominikanci su upotrijebili kao adute

⁶² *J. Bajamonti*, Zapisi o gradu Splitu, Split 1975, 225—243; *I. Donadini*, Otac Fedele iz Zadra: Kuga u Splitu 1783—1784., Kulturna baština 18, Split 1988, 67—89.

⁶³ *D. Božanić—Bužančić*, n.dj.(56). U Državnom arhivu u Veneciji čuva se svezak od 29 pisama koje je Diedo uputio duždu u razdoblju od 25. V 1784 do 11. III 1785, izvještavajući ga o svom radu na organizaciji suzbijanja bolesti. Među spisima sačuvan je i plan grada s predgrađima, koji je po naređenju Dieda izradio Franjo Gironci 1784. Na planu su označene privremene bolnice za zaražene od kuge i groblja u kojima su se ukapali mrtvi. Na karti je označen i dominikanski samostan kao »convento con contumacianti«.

⁶⁴ *A. Pavlović—F. Šanjek*, n.dj.(12), 72—86.

⁶⁵ Dokument sig. 83 (ADS/S).

Bernardo Zorzi Camg. N. Conte al Sig. Alvise B. Foscari Provd. in Dalmazia ed Albania essendovi soli 39 Padri in tutta la Provincia domanda il permesso della vestizione a 1778.

⁶⁶ Dokumentat sig. 84 (ADS/S).

Giov. Luca Arcivescovo di Spalato al Sig. Alvise B. Foscari Prov. Gnle domanda il permesso della vestizione dei fratti a 1778.

Pietro Orio Conte al Sig. Alvise Foscari B. Provd. Gnle domanda la vestizione a 1778.

⁶⁷ Dokumentat sig. 80 (ADS/S).

Ordine del governo Veneto di fare l' inventario dei tre Conventi: Spalato, Traù e Cattaro soggetti alla soppressione 13. VI 1787.

⁶⁸ Dokumentat sign. 75 (ADS/S).

Il vicario Provlè M.R.P. Maestro Giacinto Pelegrini nel Consiglio Provinciale congregato nel Convento di S. Croce isola Bua 23. VI 1787. colla procura estesa dal Notajo di Traù instituisce il M.R.P. Maestro ex Provlè fr. Tomaso Sadia, suo vero legitimo Procur. Nuncio e Comesso da potere agire a nome Padri radunati nel detto Consiglio nell' affare spectante la soppressione dei due conventi di Spalato a Traù, perchè venga sospesa loro soppressione a 1787. 246.

protiv odluke ukidanja njihova samostana. Zahvaljujući tim dokumentima prihvaćena je bila njihova molba pa je njihov samostan bio pošteđen od ukidanja.⁶⁹

U razdoblju od pada Mletačke republike (1797), pa za vrijeme prve austrijske vladavine (1797—1805), francuske okupacije (1806—1813) i druge austrijske vladavine (1815—1918) samostan je često bio zaposjedan od vojničkih trupa.⁷⁰ Tada se samostan više puta nalazio u financijskim teškoćama pa nije mogao izvršavati obaveze plaćanja 1/10 državi od svojih prihoda,⁷¹ te je bio primoran iznajmljivati svoje samostanske prostore privatnicima za skladišta i dućane.⁷²

⁶⁹ Spomenut ćemo samo neke:
Dokumenat sig. 79 (ADS/S)
Francesco Falier Prov. Gnle in Dalmazia ed Albania, altesta lo zelo dei fratri di questo Convento (contro la soppressione servi il documento) a 1785.12/6.
Dokumenat sig. 79 (ADS/S)
Angelo Prio Co. Cap. di Spalato altesta lo zelo dei fratri di Spalato (servi contra la soppressione) a 1787.6/3.

Dokumenat sig. 76 (ADS/S)

Il corpo Nobile e Civico il Metropolitan, il Capitolo, ed il Clero di Spalato, attestano lo zelo dei Padri Dome. sapplicano per la sussistenza del Convento A.1787.7/8.

Dokumenat sig. 65 (ADS/S).

Franc. Falier Gle. di Dalm. ed Albania dichiara e attesta lo zelo de i PP. Domenicani di Spalato durante la peste del 1784., 1788—12/6.

Dokumenat sig. 34 (ADS/S).

Francesco Falier Provveditore Gnle. in Dalmazia ed Albania attesta lo zelo dei Padri Domenicani di Spalato duranta la peste da cui fu colpito il Priore Giorina. Anno 1785—12/6. Questo certificato fu utilizzato contro la soppressione del Convento.

⁷⁰ Dokumenat sig. 132a (ADS/S).

Dichiarazione che magazzini del Convento erano già 2. VI 1798. occupati dalle Ces. e. Reg. trupe a che questa occupazione durata sig. 132b (ADS/S).

Il Convento avvisa il Governo di Zara che i locali dei magazzini per ordine del comando furono in genajo 1798. evacuati e dallo stesso occupati... si supplica una giusta ricompensa, avendo dovuto rinunziare alle private affitanze che rendevano anni fiorini 80. Priore fr. Giov. Paolo Ostoja Maestro ex provinciale 11/6—1798.

Dokumenat sig. 132c (ADS/S).

Vlada u Zadru odbija zahtjev uprave samostana s motivacijom da nije kompetentna rješavati u vojnim pitanjima. 3. VII 1798.

Dokumenat sig. 52 (ADS/S).

Datiran 23. III 1809. iz kojeg se zaključuje da su samostan zaposjele francuske trupe.

Dokumenat sig. 48. od 22. II 1816. (ADS/S).

Gradski načelnik poziva upravu samostana da preda svoja skladišta vojničkoj administraciji.

⁷¹ Dokumenat sig. 46 (ADS/S).

Samostan traži od financijske direkcije u Zadru oslobađanje plaćanja desetina za 1792. godinu.

Dokumenat sig. 136b (ADS/S).

Samostan je dužan na ime neisplaćene desetina od 1787—1796. iznos od 74 dukata i 4 groša a za 1797. iznos od 7 dukata i 10 groša.

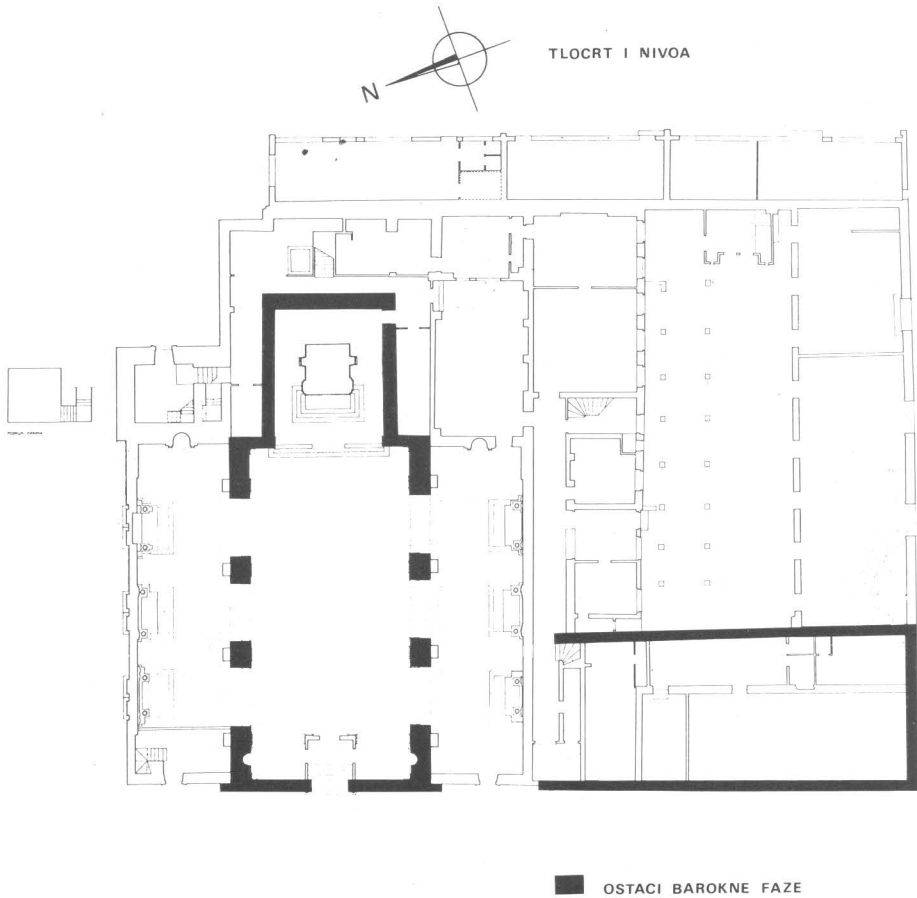
Dokumenat sig. 132e (ADS/S).

Akt splitske općine od 1. VII 1800. kojim se potvrđuje da je samostan bijedan i da ne može udovoljiti plaćanjima.

Dokumenat 136a (ADS/S).

Vladin delegat traži od samostana plaćanje desetina za 1806. godinu u iznosu od 106 dukata i 15 groša.

⁷² Dokumenti sig. 33, 49, 122 (ADS/S).

Proglasom 1817. godine otvara se prva javna škola kod dominikana, dok se sve privatne zatvaraju.⁷³ Škola je u samostanu djelovala kroz nekoliko decenija.⁷⁴ Čak je postojala ideja o izgradnji istočnog samostanskog krila za potrebe c.k. Velike realke u Splitu.⁷⁵ Iako je općina

⁷³ List biskupije 1943.

⁷⁴ Dokumentat sig. 49 (ADS/S).

Samostan pod priorom Angelom Bojanićem otkazuje općini prostorije samostana dane u najam za potrebe škole ugovorima od 14. IX 1831., 26. IV 1837 i 31. III 1856.

⁷⁵ Dokumentat od 9. VIII. 1896. god., koji je uprava samostana zastupana po starijini ocu Jordanu Zaninoviću uputila Općinskom upraviteljstvu Splita u kojem se navodi sporazum između uprave samostana i ravnatelja realke Zlenđića o mogućnosti izgradnje istočnog trakta samostana za potrebe c.k. Velike realke u Splitu, zbog toga se traži od općinskog vijeća ustupanje zemljišta istočno od samostana (čest. 10076/1 10076/4). Za uzvrat se samostan obvezuje srušiti dograđenu zgradu s južne strane samostana (čest. 1362). (ADS/S).

molbu prihvatila, ta zamisao nije bila ostvarena.⁷⁶ Nema sumnje da je iznajmljivanjem samostanskih prostora dolazilo i do građevinskih zahvata i preinaka na samostanskim zgradama. Uz južno samostansko krilo dograđen je objekat visine prizemlja i kata, kao i dva aneksa s dvorišne strane (što se vidi na starim fotografijama), u prizemlju se otvaraju novi otvori, a isto tako i na katu, što je i danas uočljivo na zapadnom samostanskom krilu.

Već smo ranije istakli da je na području današnje glavne splitske tržnice (pazara) bio nadbiskupski vrt i da je u 13. stoljeću splitski nadbiskup ustupio dominikancima dio tog vrta i crkvu sv. Katarine koja im je u početku služila za bogoslužje, gdje su kasnije sagradili crkvu i samostan. Drugi splitski nadbiskup Ivan 1269. godine im je uvećao taj posjed darovavši im još jedan dio vrta. U ispravi se navodi da je to dio vrta na istoku do javnog puta prema crkvi sv. Ilije i do mora.⁷⁷ Na taj su način dominikanci došli u posjed zemljišta na današnjoj glavnoj tržnici (pazaru) i stoljećima ga koristili.

Tu su se ponovno vratili odlukom mletačke vlade da na starom mjestu ponovno sagrade crkvu i samostan koji su bili srušeni zbog turske opasnosti.⁷⁸ Odlukom generalnog providura Mletačke republike od 15. I 1686. godine Pietra Valiera vraća se dominikancima zemljište s istočne strane samostana,⁷⁹ a odlukom od 10. VI 1736. godine i zemljište veličine 14 x 22 m s podnevne strane.⁸⁰ Uprava samostana je to zemljište davala u zakup pojedincima uz godišnju novčanu naknadu.⁸¹ Tek kon-

⁷⁶ Dokumentat sig. 4410 od 6. veljače 1897. (ADS/S).

Iz njega se doznaje da gradsko »Uresno povjerenstvo« izražava mišljenje da bi prostor između samostana i Čulićeve kuće, mjesto 10, kako je u nacrtu, iznosi 12 m širine. Općinsko upraviteljstvo se slaže s »Uresnim povjerenstvom« i traži da se i samostan usaglasi.

⁷⁷ CD.V.439, *D. Farlati*, Illyr, Sac. III, 283, 284. Isprava od 12. srpnja 1269. god.: »Hinc est quod locus ipsorum extra Civitatem in Orto Archiepiscopali positum a tempore predecessorum nostrorum eis collatum arctum esse perspicientes eundemq, cupintes ampliari habito diligenti consilio simul et assensu fratrum nostrorum Capituli videlicet Exxlesiae Spalatensis nec non aliorumq Civium scilicet Dom. Nicolai Potestatis Civitatis, et ceterorum Nobilium Virorum ac totius Communis praecibus ad hoc idem inclinati quandam particulam de Orto nostro Archiepiscopali iuxta locum ipsorum Praedicatorum versus mare sitam, usque ad viam publicam contra Sanctuarium Sancti Elliae tam ex parte civitatis quam ex parte maris, secundum latitudinem loci eorundem.«

Zemlje Sv. Ilije spominju se već 1227. godine (CD. III, 268). U 14. st. zabilježen je uz crkvu toponim sv. Ilija de Zuzno. U rukopisu iz 1495. navodi se kao orijentir Sv. Ilije kod Sv. Dominika. Sv. Ilija se spominje i u oporuci M. Marulića 1521. Godine 1543. postoji podatak o crkvi sv. Ilije koja se nalazila iza samostana sv. Dominika, a sada je porušena. Ta crkva bi se se mogla ubicirati na kraju bivšeg vrta sv. Dominika prema staroj crkvi sv. Petra uz koju je sačuvan toponim Zuzulum.

Usporedi: *P. Petrić*, n.dj.(13).

⁷⁸ *A. Zaninović*, n.dj.(12).

⁷⁹ *V. Draganja*, n.dj. (12).

⁸⁰ Isti, n.dj.(12).

⁸¹ Iz ugovora od 24. VII. 1794, sklopljenog pred javnim bilježnikom Stefanom Riboli, samostan daje »livello perpetuo« Antoniju Marcochia dva komada zemljišta uz godišnji najam od 24 lire. O tome postoji i sačuvan nacrt koji je

cem 19. stoljeća zemljište na današnjoj glavnoj tržnici (pazaru) došlo je u posjed općine koja ga je uknjižila na svoje ime, služeći se pravom zastarjelosti. Od tada se na tom prostoru počelo trgovati i ono služi kao glavna tradska tržnica sve do danas. Samostan je dugo vodio parnicu protiv splitske općine za povrat tog zemljišta, dokazujući svoje pravo starim dokumentima, pozivajući se i na pravne formulacije austrijskog kodeksa o stoljetnom posjedovanju kod čega ne vrijedi pravo zastarjelosti.⁸²

Nema sumnje da je samostanski sklop svojim položajem odredio smjer današnje Hrvojeve ulice i Trga narodnog ustanka, te izgradnju kuća na tom mjestu koncem 19. i početkom 20. stoljeća, među kojima se ističe kuća Vesanović (Ekonomski fakultet) sagrađena 1896. godine u neorenesansnom stilu i građevina »Penzionog zavoda«, sagrađena po projektu slovenskog arhitekta V. Šubica.⁸³ Početkom ovog stoljeća bilo je pokušaja da se prostor oko crkve i samostana iskoristi za gradnju nove katedrale, a zato je trebalo porušiti crkvu i samostan sv. Dominika. Za uzvrat bila se dominikancima ustupila stara katedrala i biskupija. Međutim, Austrijski arheološki institut i Središnje povjerenstvo nisu se složili s tim prijedlogom.⁸⁴ Godine 1917. arhitekt Adolf Paul Schlauf Paul izradio je projekt za novu splitsku katedralu na području današnjeg pazara koj bi mauzolej bio tek predvorje, predviđajući za tu svrhu rušenje dijela istočnog zida Palače.⁸⁵ Spomenimo k tome i Senjanovićev—Pičmanov projekt koji je na današnjem pazaru predviđao novi gradski trg s banovinskom palačom i nacionalnim spomenikom. Prema tom projektu dominikanska crkva i samostan bi bili u funkciji tog novog gradskog trga.⁸⁶ Oba ta projekta nisu bila ostvarena, premda su imala puno pobornika ali i protivnika.⁸⁷

izradio javni vještak Francisco Antonio Corir 19. III 1793. po nalogu oca Giacoma Licinia, priora sv. Dominika. Na legendi su označeni: A—vrata lazareta kroz koja ulaze karavane, B—zid lazareta, C—zemljište dano Marcochiu u dužini od 14 i širini 90 koraka uz cijenu od 15,5 l., D—zemljište u dužini 23 i širini 3 koraka uz godišnji iznos od 8,5 l. (nacrt se čuva u ADS/S). Iz drugoga ugovora sklopljenog 12. XII 1810. pred svjedocima i javnim bilježnikom Gajetanom Corunchiom pok. Ante, samostan pod priorom Vicenzom Nola daje u koloniju dr. Giacomo Marcochia zemljište na istočnoj strani pazara.

⁸² V. *Draganja*, n.dj.(12).

⁸³ S. *Muljačić*, Kronološki pregled izgradnje Splita u 19. i 20. st. (od 1806—1958), Zbornik DITa, Split 1958.

⁸⁴ A. *Duplančić*, Pitanje izgradnje nove katedrale u Splitu do II. svjetskog rata, Kulturna baština 19, Split 1989, 119.

⁸⁵ C. *Fisković*, Prilog proučavanju i zaštiti Dioklecijanove palače u Splitu, RAD JAZU, Zagreb 1950, 37.

⁸⁶ Studija ing. P. Senjanovića uz arhitektonsku suradnju arh. ing. J. Pičmana, za situiranje nacionalnog spomenika i nove banovinske palače u Splitu, Izvještaj, Zagreb 1935. Ovu studiju je publicirao dr. J. Smolaka u splitskom listu Novo doba do 5 i 12 siječnja 1935.

⁸⁷ C. *Fisković*, n.dj.(85), u bilješci 71 na str. 40, na str. 117 u bilješci 130 donosi opsežnu literaturu o ovom problemu.

6. Proširenje crkve od 1932—1934. godine.

Još je šezdesetih godina prošlog stoljeća bilo aktualno pitanje izgradnje nove dominikanske crkve i samostana. Sačuvan je i nacrt koji je izradio 1860. godine. Dujam Marcocchia. Taj projekt nije bio realiziran. Godine 1931. inž. Kuzma Gamulin izradio je novi projekt crkve i samostana. Prema tom projektu trebala se postojeća crkva proširiti, izgraditi novi samostan, a uz samostan još jedna stambena zgrada. Postojeća crkva se ne ruši, već joj se s obje strane dograđuje po jedna lađa širine 6 m, a crkva se proširuje i iza glavnog oltara, prema istoku za 5 m. Uz crkvu se podiže novi zvonik visok 42 m. Južno od proširene crkve projektira se novi samostan s visinom od 4 kata, a od samostana prema istoku moderna stambena zgrada s 10 stanova te dućanima i kancelarijama u prizemlju. Na raspisani natječaj zidarske radove je dobilo građevno poduzeće inž. Žarka Deškovića, a nadzor nad radovima je trebao voditi projektant inž. K. Gamulin.⁸⁸ Međutim, zbog financijskih teškoća ni ovaj projekt u cijelosti nije realiziran.

Prilikom tih proširenja srušen je stari barokni zvonik, a postojeća barokna crkva je proširena na sjeveru i jugu za jednu lađu na način da su probijeni zidovi na mjestima oltarskih niša (3 na sjevernom i 3 na južnom zidu), kroz koje se ostvarila komunikacija sa sjevernim i južnim pridodanim lađama. Postojeći oltari su premješteni na unutrašnje zidove bočnih crkvenih lađa.⁸⁹ Proširenjem crkve srušen je sjeverni samostanski trakt, na čijem je mjestu izgrađena južna crkvena lađa i uz nju novi samostanski trakt. Na taj je način uništen i dio samostanskog vrta, izgubivši svoju intimnost koja se mogla osjetiti na slici V. Draganje iz kraja prošlog stoljeća, a koja se čuva u Dominikanskom samostanu. Na isti je način devastiran dio samostanskog vrta rušenjem južnog samostanskog krila za vrijeme prošlog rata. On je poslije rata obnovljen do visine prizemlja, slijedeći građevinsku liniju starog samostanskog krila. Služio je za razna skladišta, da bi se šezdesetih godina preuredio za samoposluge i prodavaonice prehrambenih artikala. Prilikom dogradnje sjeverne crkvene lađe uništen je i jedan mali park trokutastog oblika koji se nalazio uz sjeverni zid stare crkve, a koji se može vidjeti na starijim gradskim planovima (npr. iz 1926. god.). Prilikom probijanja oltarskih niša za proširenje crkve postavljena su pojačanja uz kamene pilone od armirano-betonskih stupova koji nose uzdužne primarne nosače sa sekundarnim gredama. Na njima su postavljene betonske ploče bočnih crkvenih lađa. Nacrtima proširenja barokne crkve iz tridesetih godina nisam ušao u trag. U arhivu dominikanskog samostana sačuvane su samo 2 fotografije sjeverne i zapadne fasade novoprojektiranog crkveno-samostanskog sklopa. Međutim, gubitkom izvornih nacрта ne može se

⁸⁸ Izgradnja crkve i samostana sv. Dominika, Novo doba, 12. maja 1932, br. 110. Inž. K. Gamulin je u suradnji s arh. Zlatiborom Lukšićem projektirao četverokatnu uglovnicu Osiguravajuće zadruge »Croatia« (danas banka), sagrađenu od 1929—30. Izradio je arhitektonski snimak kompleksa crkve—tvrđave u Jel-si na Hvaru. Godine 1937. je izradio nacrt za novu sakristiju na južnoj strani stolne crkve u Splitu.

⁸⁹ Arhiv Konzervatorskog ureda, br. 200, Split, 21. XII 1934.

u potpunosti utvrditi slijed preinaka već samo na temelju izjava starijih fratara,⁹⁰ koji se sjećaju tih radova na proširenju, zabilješki o.L. Matijace,⁹¹ i novinskih članaka⁹² te analizom nekih arhitektonskih i konstruktivnih elemenata u današnjoj crkvi može se tvrditi da je proširenje izvedeno onako kako smo prethodno opisali. Dakle stara, jednobrodna barokna crkva ostala je sačuvana i inkorporirana unutar proširenja izvedenih od 1932 — 1934. godine. Betonske dogradnje bočnih brodova crkve i nedovršenog zvonika obložene su kamenim pločama. Dogradnja sje-

D. Marochia, Nacrta za novu crkvu sv. Dominika iz 1860. godine

vernog samostanskog krila izvedena je također od betona. Može se uočiti da je realizacija projekta tek djelomično ostvarena. Nije izveden novi dio samostana ni stambena zgrada uz njega, dok je zamišljeni zvonik ostao nedovršen. Isto tako nisu izvedene zamišljene trifore na sjevernom i južnom brodu crkve, kao ni bifore na pročelnoj fasadi s jedne i druge strane rozete. Iste su te godine prilikom kopanja temelja za proširenje crkve pronađeni grobovi sa sjeverne i istočne strane, za koje Matijaca veli da su to bili zajednički grobovi bratovštine sv. Katarine.⁹³ Farlati, opisujući reambulaciju dobara splitskog nadbiskupa iz 1397, također spominje groblje na tom mjestu.⁹⁴

⁹⁰ Prema izjavi o. Josipa Karninčića (83. god.), s kojim sam razgovarao u ožujku mjesecu 1980. godine u splitskom samostanu.

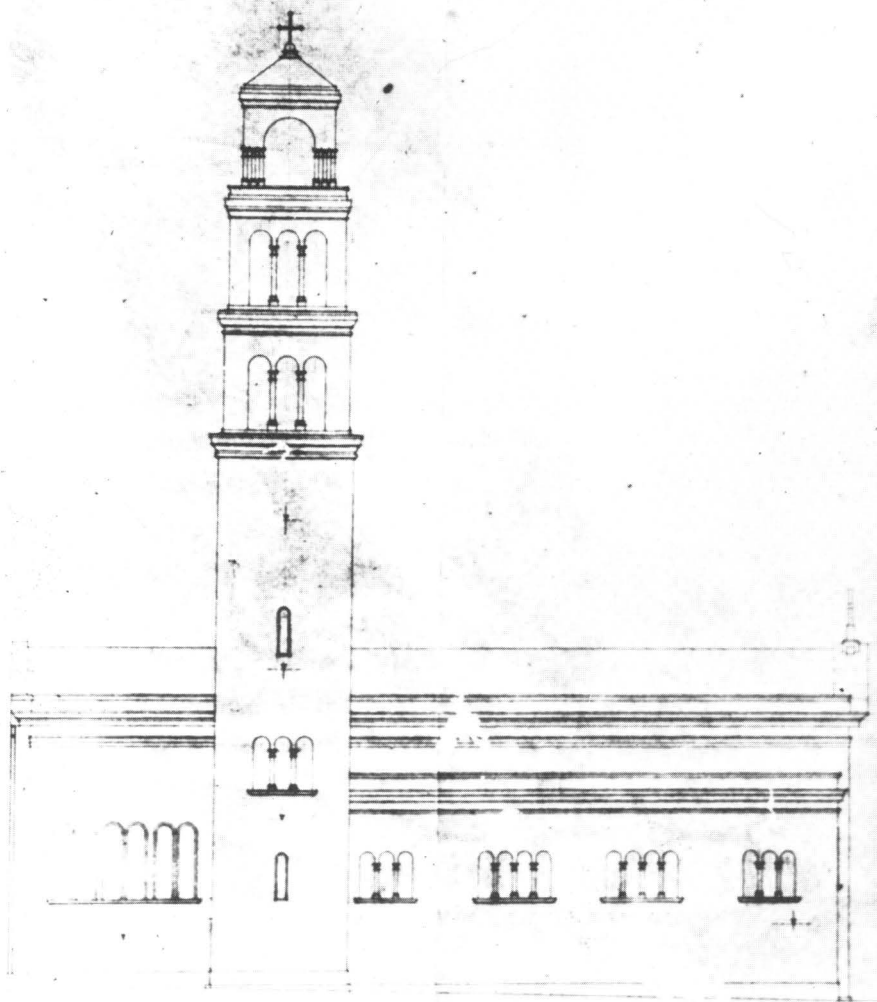
⁹¹ *L. Matijaca*, n.dj.(4).

⁹² *Novo doba*, 12. maja 1932, br. 110.

⁹³ *L. Matijaca*, n.dj.(4).

⁹⁴ *L. Katić*, n.dj.(3).

Prilikom kopanja temelja za nove općinske dućane, na istočnoj strani crkveno-samostanskog sklopa, naišlo se u svibnju 1934. godine, nešto malo ispod površine, a na oko 5,90 m udaljenosti od sadašnjeg istočnog zida crkve i samostana, na neke stare zidove, o kojima piše A. Zaninović. Zaninović daje i pobliži opis tih nalaza, navodeći da je istočni zid išao po prilici od sredine sadašnje dominikanske kapele na udaljenosti od 5,90 m prema jugu u dužini od 11,50 m. Po njegovom mišljenju ti zidovi pripadaju staroj dominikanskoj crkvi ili samostanu. U rovu isko-

K. Gamulin, Projekt nove crkve i samostana 1931. godine

K. Gamulin, Projekt nove crkve i samostana 1931. godine

panom za spomenute temelje nađen je, uz onaj otkriveni istočni zid (s unutrašnje strane, koja je bila ožbukana), oveći komad debelog granitnog stupa (50x150 cm) i više ljudskih kostiju. Na južnom dijelu otkrivenog zida, s njegove unutrašnje strane pronaden je i mali sarkofag u kojem je 1532. godine bila sahranjena Lucijeta, kćerka dalmatinskog providura Ivana Dieda, do tada nepoznatog u popisu mletačkih providura u Dalmaciji, o čemu svjedoči latinski epitaf urezan uz rub pokrova te na prednjoj i desnoj strani sarkofaga. O tom nalazu uz tumačenje natpisa piše A. Zaninović.⁹⁵ U spisima pak Konzervatorskog zavoda iz 1934. godine⁹⁶ navodi se da ostatak zida, koji ima pravac od sjeverozapada prema jugoistoku, pripada unutrašnjem zidu mletačkih bastiona iz 17. stoljeća, i to baš onog dijela koji se zvao cortina Corner.

7. Značajnije umjetnine u crkvi i samostanu.

U staroj crkvi nalazilo se nekoliko baroknih oltara s palama, premještenih po odobrenju tadašnjeg konzervatora na unutrašnji sjeverni i južni zid dograđenih crkvenih lađa u rekonstrukciji izvedenoj 1932—1934. godine, o čemu nam svjedoči i spis sačuvan u arhivu Konzervatorskog ureda za Dalmaciju.⁹⁷ O stilskim karakteristikama tih baroknih oltara i oltarnih pala već je pisao u više navrata K. Prijatelj. Za

⁹⁵ A. Zaninović, n.dj.(37).

⁹⁶ Arhiv Konzervatorskog ureda, br. 108 od 26. maja 1934.

⁹⁷ Spis br. 200, Split 21. XII. 1934. Arhiv Konzervatorskog ureda za Dalmaciju u Splitu.

Današnji samostan sv. Dominika

raniju atribuciju oltarne pale »Čudo u Surianu« Palmi Mladem, u posljednje vrijeme, na temelju novijih analiza, izražena je sumnja, ostavljajući i otvorenu mogućnost da bi možda moglo biti i Ponzonijevo djelo.⁹⁸ Oltarnu palu »Prikazanje u hramu«, nepoznatog autora, K. Prijatelj pripisuje krugu oko Palme Mladeg,⁹⁹ a kvalitetnu i zanimljivu palu »Mistično vjenčanje sv. Katarine« slikaru Antoniju Zanchiju.¹⁰⁰ U crkvi se nalazi i pala »Čudo sv. Vinka Ferrera« od splitskog baroknog slikara Sebastijana Devita (De Vita).¹⁰¹ O velikom drvenom raspelu iz stare crkve, danas smještenog u okvir renesansnog oltara u sjevernoj crkvenoj lađi, pisao je C. Fisković, pripisujući ga djelu prve polovine 16. stoljeća u kojem je još ogledaju neke gotičke stilske oznake.¹⁰²

U apsidi iznad glavnog oltara nalazi se velika kompozicija »Apeteozza Ruzarija«, koju je 1910. godine naslikao dominikanac slikar V. Draganja, čiju je biografiju s popisom njegovih radova i osvrtom na njegovu umjetnost objavio u zasebnoj monografiji D. Kečkemet.¹⁰³ Motiv kompozicije je »Širenje sv. Ruzarija među hrvatskim narodom«, što je u vezi s pozivom pape Leona XIII da se što više raširi svijetom kult i molitva Gospine krunice ili ruzarija. Putujući Dalmatinskom zagorom, Draganja je proučavao likove seljaka i njihovu narodnu nošnju za ovu veliku kompoziciju. Zbog toga je povijesnim ličnostima dao likove svoje samostanske braće sa svim karakteristikama dalmatinsko-zagorskog etnog-

⁹⁸ K. Prijatelj, n.dj.(19), 804.

⁹⁹ Isti, n.dj.(19), 814.

¹⁰⁰ Isti, n.dj.(19), 818.

¹⁰¹ Isti, n.dj.(19), 829.

¹⁰² C. Fisković, *Drvena skulptura gotičkog stila u Splitu*, VAHD, LI, 1930—1934 (1940), 214.

¹⁰³ D. Kečkemet, *Vinko Draganja*, Split 1975.

rafskog folklora. Tako je među ostalima portretirao i sebe u položaju propovjednika, o. Kostu Stanojevića kao papu Leona XIII, o. Ruzarija Jerkovića kao sv. Dominika i o. Augustina Matijacu kao redovnika koji upisuje u knjigu bratovštine krunice.¹⁰⁴ U samostanu se nalazi slika »Gospe od Ruzarija« s prikazom svih 15 otajstava, koju K. Prijatelj pripisuje splitskom slikaru M. Capogrossu.¹⁰⁵ U samostanu se još nalazi nekoliko slika V. Draganje,¹⁰⁶ nekoliko gotičkih korala i antifonara, ikona na drvetu, reljef »Bičevanje Krista«, nekoliko drvenih andela, koji vjerojatno pripadaju dijelovima nekih starijih oltara, a u sakrstiji nekoliko kaleža, monstranca i vezenih liturgičkih odjela.

8. Samostanska knjižnica.

Samostan posjeduje bogatu knjižnicu s preko 6000 svezaka. Vjerojatno se s osnivanjem i izgradnjom samostana počela formirati i samostanska knjižnica, jer već od druge polovine 18. stoljeća u okviru samostana djeluje i škola u kojoj se osim filozofsko-teoloških disciplina proučavaju i »artes liberales«, kao i misionarsko-propovjednički karakter dominikanskog reda. Knjižnica je u 15. stoljeću obogaćena rukopisima koje su u Split donijeli drački dominikanci. Rušenjem samostana pred turskom opasnošću sredinom 17. stoljeća, kao i spaljivanjem i uništenjem dokumenata za vrijeme haranja kuge u Splitu 1784, vjerojatno je stradao i knjižni fond ove knjižnice, ali i među onim što se sačuvalo do danas ima vrlo vrijednih i rijetkih knjiga i rukopisa: 4 graduala i 3 antifonara iz 15. stoljeća, za koje se pretpostavlja, po karakteru slova i načinu iluminiranja, da su nastali uz hrvatsku obalu, više teoloških rukopisa iz 16. stoljeća, te 16 inkunabula od kojih 2 potječu iz trogirskog samostana. Od inkunabula su najvrjednije: »Epistolae«, »Expositiones«, »Commentarium grammaticorum de orthographia dictionum e graecis tractum« Ivana Tortelliusa i »Historiae romanae decades« Tita Livija, koje potječu iz privatne knjižnice Marka Marulića s njegovim osobnim bilješkama.

Jeronim Papalić poklonio je 1530. godine »Govore« pape Lava, tiskane u Veneciji 1485. godine. Knjižnica posjeduje i jedini (prema Badalićevom katalogu) u Hrvatskoj poznati primjerak Ciceronovih »Govora« iz 1495. godine. Uz brojnu filozofsko-teološku literaturu (rukopisi i knjige od 15—18. st.), knjižnica posjeduje »Italiae, Sclavoniae et Graeciae fabulae geographicae« Gerarda Mercatora (Duisburg, 1589) i »Nuovo et universale teatro farmaceutico« Antuna de Sgobis (Venecija 1667).¹⁰⁷

¹⁰⁴ Isti, n.dj.(103), 16—17, 26, 42.

¹⁰⁵ K. Prijatelj, Umjetnost 17 i 18. st. u Dalmaciji, MH, Zagreb 1956, 61—64.

¹⁰⁶ D. Kečkemet, n.dj.(103).

¹⁰⁷ J. Badalić, Inkunabule u NR Hrvatskoj, Zagreb 1952. Popis knjiga u knjižnici — rukopis (ADS/S).

LA CHIESA E IL MONASTERO DI S. DOMENICO A SPLIT

Franko Oreb

Il complesso chiesastico — monasteriale domenicano a Split (Spalato) sorgeva sul lato orientale della città medievale, al di fuori delle mura cittadine, nelle immediate vicinanze della porta cittadina (Porta argentea), sulla odierna piazza principale (pazar). Nell'antichità qui probabilmente sorgeva la chiesa paleocristiana di S. Caterina d'Alessandria (Vergine e Martire) nel V—VI secolo. Nel medioevo, nella prima metà del XIII secolo, i domenicani edificarono in questo luogo la loro chiesa e il monastero dedicandoli a S. Caterina Vergine e Martire. Alla metà del XV secolo Andrija Aleši innalzò la capella di S. Caterina lungo il muro meridionale della chiesa domenicana. L'aspetto originario della chiesa e del monastero può essere ricostruito sulla base di un disegno di Split del 1584, giunto fino a noi, eseguito da Angelo degli Oddi. L'interpretazione di questo disegno e la sua comparazione con i pochi e molto avari dati storici riportati nel contratto di Aleši del XV secolo per la costruzione della cappella di S. Caterina, e con i dati riportati nei registi del generale dell'ordine domenicano, Raimundus de Capua, risalenti al 1394, e di Salvus Casetto, del 1481, che si riferiscono al monastero spalatino, rendono possibile la ricostruzione dell'aspetto di base di questo complesso. La chiesa era sicuramente a navata unica, con l'abside ad est e l'entrata principale ad ovest. Sul lato sud-orientale era stato costruito il monastero, costituito da quattro ali che racchiudevano un cortile con chiostro.

Di fronte al pericolo turco, alla metà del XVII secolo, per paura che l'esercito turco potesse accamparsi nella chiesa e nel monastero, per ordine del governo veneziano d'allora, questo complesso fu distrutto fino alle fondamenta.

Per conoscere l'arredo della chiesa¹ prima della sua demolizione alla metà del XVII secolo, è di grande importanza la visitazione di Valier nel 1579. Da questa descrizione e dall'inventario degli altari e degli altri arredi sacri si può concludere che la chiesa domenicana a Spalato era riccamente arredata.

Passata la minaccia turca, la chiesa e il monastero furono nuovamente costruiti nello stesso luogo. In base ad un'iscrizione conservatasi la chiesa domenicana fu conclusa nel 1682.

La chiesa e il monastero sono costruiti in stile barocco. Dalla sua costruzione nella seconda metà del XVII secolo, fino agli anni trenta di questo secolo, quando la chiesa è stata ampliata, questo complesso architettonico è rimasto sostanzialmente immutato. Sebbene nel corso del XVIII e XIX secolo vi siano stati degli interventi architettonici alla chiesa e al monastero, essi non hanno influito sulla sua concezione fondamentale barocca. In questo periodo vi sono numerosi disegni, incisioni e riproduzioni grafiche della città di Split, su cui è rappresentato questo complesso, e in base ai quali è possibile ricostruirne l'aspetto. La chiesa era ad una sola navata con l'entrata principale sul lato occidentale e l'abside quadrata sul lato orientale, lungo il cui fianco

nord si trovava il campanile. La tradizione secolare di ubicazione del complesso monasteriale dal lato sud della chiesa è mantenuta anche nel progetto barocco. Il complesso monasteriale era formato da tre ali collegate tra loro, mentre ad est il complesso monasteriale era chiuso soltanto da un muro di pietra.

Dal 1932 al 1934 la chiesa domenicana si allarga e da un'unica navata passa a tre navate.

Al suo interno vi sono alcuni altari barocchi, mentre il convento possiede una ricca biblioteca con libri molto rari e di valore e manoscritti antichi.